

ואהבת לרעך – גם כשזה מסוכן?

מה יותר חשוב, החיים שלי או הצלת חיי הזולת?
דיון בסוגיות נוקבות של מוסר ואומץ

חוברת למרצה

תובנות לחיים

טעימה מתורתו של הרבי

פרשת אחרי-קדושים

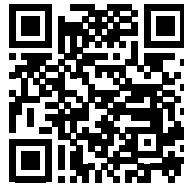
THE
SHLUCHIM
OFFICE

לזכות הרב יוסף וזוגתו מרת יעל ומשפחתם שיחיו מיכאלשוילי

לתרומה ולהקדשת שיעור לחץ כאן

או סרוק את הברקוד

לפרטים נוספים צור קשר באימייל INFO@JEWISHINSIGHTS.ORG

להורדת מערכי שיעור נוספים בקר באתר WWW.JEWISHINSIGHTS.ORG

עימוד | מוסי וולוסוב
אתר אינטרנט | יובל כץ וישראל ויסוצקי
אדמיניסטרציה | לוי שמטוב

ועדה מייעצת
הרב אשר דערן - קייפ-טאון, דרום אפריקה
הרב מנדי גרליצקי - תל אביב, ישראל
הרב לוי גרינברג - אלפטו, טקסס
הרב דוד גולדברג - סאו פאולו, ברזיל
הרב לוי שייקביץ - כפר חב"ד, ישראל
הרב מנדי גרינברג - טווינסבורג, אוהיו
הרב שמואל פרידמן - ב. בלנקה, ארגנטינה
הרב יוסף יצחק בלוי - כינרת, ישראל
הרב חיים דרוקמן - לוצרן, שווייץ

ספרדית
תרגום ועריכה | הרב רפי טוויל

צרפתית
תרגום ועריכה | הרב יאיר אלבז
הגהה | ש. אלבז
עימוד | לוי אלבז

פורטוגזית
תרגום | מר יצחק דיין
עריכה | הרב ישע' דיין
עימוד | מייק קטן

רוסית
תרגום ועריכה | הרב אלכסנדר גרישין
עימוד | ת. וולף

משרד השלוחים
י"ר | הרב גדליה שמטוב
כיתוח | הרב מנדי שמטוב

עורכים
הרב אברהם גרינברג
הרב זושא גרינברג
משתתף בעריכה | הרב שלום בער חזן

עברית
עריכה לשונית | הרב לוי שייקביץ
הגהה | הרב מנחם וילהלם

אנגלית
תרגום ועריכה | הרב מענדל סופער
הגהה | הרב מענדל לברטוב

נסד בימי השבעה לזכרון ולע"נ הרב גבריאל נח וזוגתו רבקה הי"ד הולצברג
שלוחי הרבי במומבאי, הודו

© Published and Copyright 2024 by
Shluchim Office International

תוכן השיעור

5. א. לא תעמוד על דם רעך.....

נאמר בפרשתנו: "לא תעמד על דם רעך אני ה'". רש"י מפרש: "לראות במיתתו ואתה יכול להצילו, כגון טובע בנהר וחייה או ליסטים באים עליו".
שואל הרבי:

א. מה הקושי שמניע את רש"י לפרש את הפסוק, פירוש בו לכאורה אין כל חידוש על פני המובן בפשטות הפסוק?

ב. מדוע רש"י נדרש להביא דוגמא מפורטת וציורית של טובע בנהר מוקף בחיות טורפות או רוצחים, הלא מובן מאיליו שקיימים בעולם מצבי סכנה?
הביאור:

לומד הפסוק "לא תעמוד על דם רעך" עשוי לשאול מדוע יש צורך בציווי 'לא תעמוד', הרי נאמרו בתורה מספר ציוויים שמחייבים את האדם לפעול לטובת רעהו (כמו "ואהבת לרעך כמוך"). מכך עולה שהפסוק בא לומר חידוש אחר. מהו?

7. ב. שתי ערכים סותרים.....

כדי לבאר זאת, מדגיש רש"י שהפסוק עוסק במצב מיוחד שבו ניסיון ההצלה של הטובע כרוך בסיכון חיים עצמי של המציל, ועל כך מצווה התורה "לא תעמוד" – עליך להסתכן כדי להציל את הטובע.

כדי להבהיר את הדברים מביא רש"י דוגמה מוחשית שמדגישה את הדילמה: קורה לעיתים שמישהו טובע בנהר, ובנוסף לכך, לעיתים על שפת הנהר אורבים לו חיה או ליסטים, שרוצים לנצל את חולשת הטובע כדי לפגוע בו, ולכן עלולים להתקיף את האדם שיפנה לעזרתו.

במצב כזה מתעוררת השאלה: האם חובה על האדם להסתכן בשביל להציל את הטובע? תשובת התורה היא, שאם קיימת אפשרות להציל את הטובע – חובה לפעול להצילו.

התלמוד מספר שכשרבי איסי נפל בידי רוצחים וחיוו היו בסכנה, רבי יונתן סבר שאין מה לעשות... אולם ריש לקיש בחר להסתכן ולנסות להציל אותו מהליסטים, ואכן הצליח. (מקור 2).

12. ג. "הדם הוא הנפש".....

הפירוש הפנימי בדברי רש"י:

דם מסמל את הנפש היהודית, את חיותה הרוחנית שהם התורה והמצוות. מדובר כאן ביהודי שנמצא בסכנת מוות רוחנית: הוא איבד את החיות וההתלהבות בקיום התורה והמצוות, והסיבה לכך – הוא 'טבע' בעניינים שליליים.

במצב זה באה התורה ומורה לנו: "לא תעמוד על דם רעך" – אינך רשאי לעמוד מן הצד. מאחר ובהשגחה פרטית הזדמן לך לראות יהודי במצוקה – הדבר מסמן שבידך להחיות את נפשו וזו חובתך, על ידי העיסוק בהפצת היהדות.

פתיחה

תארו לעצמכם את התרחיש הבא: אתם מטיילים על שפת הים ולפתע מבחינים באדם הנסחף במים ונלחם על חייו. אין מציל באופק. הלב דופק, המחשבות מתרוצצות, הידיים מזיעות, הגוף דרוך. הדילמה חריפה: האם לקפוץ למים ולהסתכן או להישאר על החוף ולחפש עזרה?

התורה לא משאירה אותנו לבד. בפרשת השבוע – פרשת קדושים, אנו נתקלים באחת הקריאות המוסריות החזקות ביותר: "לא תעמוד על דם רעך" – כאשר חיי יהודי שני בסכנה אסור לנו לעמוד מנגד.

אולם האם החובה להצילו מחייבת אותנו לסכן את עצמנו? עד כמה מצופה מאיתנו לוותר על הביטחון האישי למענו?

הבה נצלול לעומק הסוגיה ונגלה מה התורה מצפה מאיתנו, ומה אנחנו יכולים ללמוד על גבורה, רגישות ואחריות אישית.

השיעור לפרשת אחרי מות - קדושים

משיחת שבת פרשת קדושים ה'תשמ"ו

תורת מנחם ה'תשמ"ו חלק ג',

עמוד 259 ואילך (בלתי מוגה), עמוד 278 ואילך (מוגה)

א. לא תעמוד על דם רעך

פרשת קדושים כוללת דינים יסודיים רבים, ולפיכך נמסרה לבני ישראל בהתכנסות העם כולו. הציווי הראשון שניתן בפרשה הוא: "קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלוהיכם", כשלאחריו באו ציוויים רבים ומגוונים.

הרמב"ם מונה בסך הכל 51 מצוות בפרשתנו, מהן: 28 מצוות עשה (מצוות חיוביות) ו-23 מצוות לא תעשה (איסורים).

להלן כמה מהן:

כיבוד הורים; איסורי גנבה וגזלה; איסור שבועת שקר במשפט; איסור קללה; איסור הכשלת עיור או הענקת עצה רעה;

איסור רכילות; איסור שנאה ליהודי; איסור נקימה או נטירה; ואהבת לרעך כמוך; כבוד לאדם מבוגר; איסור ביזוי גר; הקפדה על מסחר הגון ואיסור רמייה.

בשיעור שלפנינו נתמקד באחת המצוות החשובות שנאמרו בפרשה:

מקור 1 ספר ויקרא, פרק י"ט, פסוק ט"ז

לא תלך רכיל בעמך, לא תעמד על דם רעך, אני ה'.

לתלמיד
עמ' 3

רש"י

לא תעמד על דם רעך. לראות במיתתו ואתה יכול להצילו, כגון טובע בנהר וחייה או ליסטים באים עליו.

<< הרבי

מה רוצה רש"י?

צריך להבין:

לתלמיד
עמ' 3

(א) הפסוק "לא תעמוד על דם רעך" - מובן בפשטות, ואין כל צורך, לכאורה, בביאור והסבר. מדוע אם כן, הוצרך רש"י להתעכב על פירוש הפסוק? - מה הוקשה לו בפסוק שבגלל זה הוצרך לפרשו!?

(ב) רש"י מביא דוגמא למצב של לא תעמוד על דם רעך - "כגון טובע נהר וחייה או ליסטים באים עליו". ואינו מובן: מה בא רש"י ללמדנו בהבאת הדוגמא? הרי ה'בן חמש למקרא' יודע שבעולם הזה ישנם ריבוי מקרים ומצבים של סכנה, ואם כן, מדוע צריך רש"י להביא דוגמא לכך?

ברור שעלינו להציל חיים!

והביאור בזה:

לתלמיד
עמ' 3

כאשר ה' בן חמש למקרא' לומד את הפסוק "לא תעמוד על דם רעך" - הוא מבין שאין כוונת הכתוב להשמיענו את עצם החיוב של הצלת חבירו ממיתה - משום שאין בזה כל חידוש!

ישנם כמה וכמה פסוקים שתוכנם על דבר הנהגה טובה בין אדם לחבירו, החל ממה שהובא באברהם "אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחרי ג' לעשות צדקה ג'¹", "אם כסף תלוה את עמי ג'²", "עזוב תעזוב עמו" וכיוצא בזה, עד לציווי הכללי שבפרשתנו³ (בסמיכות לפסוק "לא תעמוד ג'"): "ואהבת לרעך כמוך", ובמילא, אין כל צורך להשמיענו שכאשר אדם רואה את חבירו בסכנת מיתה, הוא צריך לעשות את התלוי בו כדי להצילו.

ברור אפוא שהפסוק בא לחדש כאן דבר אחר. מהו?

3. קדושים יט, יח.

1. וירא יח, יט.
2. משפטים כב, כד.

ב. ערכים סותרים

כאשר הצלת החבר מעמידה אותי בסיכון:

במסכת בבא מציעא נחלקו בן פטורא ורבי עקיבא במקרה סבוך: "שניים שהיו מהלכים בדרך, וביד אחד מהן קיתון של מים, אם שותים שניהם – מתים, ואם שותה אחד מהן – מגיע ליישוב. דרש בן פטורא, מוטב שישתו שניהם וימותו, ואל יראה אחד מהם במיתתו של חברו. עד שבא רבי עקיבא ולימד: "וְחַי אָחִיךָ עִמָּךְ" – חייך קודמים לחיי חברך".

מחלוקתם של החכמים היא למעשה האם על האדם לסכן את חייו עבור השני. רבי עקיבא – אשר מלמדנו ש"ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה" – הוא זה שאומר שאין הכוונה שעליך למסור את חייך למען השני.

כעת אפוא יש לדון, האם ישנו חיוב להסתכן כדי להציל את הזולת. ובשניים:

- אם נאמר שאין חיוב להסתכן כדי להציל את הזולת – האם האדם רשאי להסתכן?
 - אם נאמר שיש חיוב להסתכן – מהו אחוז הסיכון שעל האדם לקחת על עצמו (האם רק בספק שקול או גם כשהספק נוטה יותר לסכנה ודאית).
- מלמדנו רש"י שהפסוק בפרשתנו מדבר בדיוק על מקרה שכזה:

<< הרבי

האם עליי להכניס את עצמי לסיכון?

ולכן, מוכרח רש"י לפרש שבפסוק זה מדובר אודות מצב מיוחד שבו יש צורך בציווי "לא תעמוד על דם רעך" – "לראות במיתתו ואתה יכול להצילו".

לתלמיד
עמ' 4

הא כיצד – כשחבירו נמצא בסכנה כזו שכל ניסיון להצלתו כרוך בסיכון עצמי, כלומר, אם לא ישאר לעמוד במקומו, אלא יתקרב לנסות להציל את חברו, אזי מסכן בכך את עצמו, ובמילא, יש סברא ומחשבה שבמקרה כזה יכול (ואולי גם צריך) להישאר לעמוד במקומו, כדי שלא לסכן את עצמו, הנה, על זה בא ציווי מיוחד: "לא תעמוד על דם רעך" – שכאשר מדובר אודות "דם רעך", סכנת מיתה (מה שאין כן בפציעה בלבד, ועל אחת כמה וכמה בממון בלבד), אזי – "לא תעמוד", אסור לך להישאר אדיש, לעמוד ו"לראות במיתתו", בהיותך במצב ש"אתה יכול להצילו", אלא עליך ללכת ולעשות כו', אפילו אם בכך אתה מסכן את עצמך.

דיבר הכתוב בהווה

ומביא רש"י דוגמא לדבר, "כגון כו'", כדי להבהיר ולהמחיש את פירוש הכתוב.

לתלמיד
עמ' 4

ובהקדמה: על פי הכלל ש"דיבר הכתוב בהווה"⁴, צריך רש"י להביא דוגמא שבהווה דווקא. ולכן, מביא רש"י את הדוגמא של "טובע בנהר וחיה או לסטים באים עליו", כדלקמן:

ה'בן חמש למקרא' יודע שישוּבִי בְּנֵי אָדָם הֵם – בדרך כלל – בסמיכות לנהר, שכן, המצרך הכי עיקרי

4. פרש"י משפטים כא, כח. כב, יז. כא, ל.

בחיי האדם הוא - מים כדי לשתות ולהשקות את השדות שיצמיחו תבואה שממנה יעשה לחם וכו', ולכן, דרכם של בני אדם להתיישב (לא במדבר, שאין בו מים, כי אם) בסמיכות לנהר (נהר דווקא, שמימיו מתוקים, ולא ים, שמימיו מלוחים ואינם ראויים לשתיה), שאז יוכלו לשאוב מים מנהר שנמצא בקרבת מקום (ולא יצטרכו להתייגע ולחפש מים על ידי חפירת בארות וכיוצא בזה, ומה גם שאפילו לאחר החפירה יתכן שלא ימצאו כי אם טיפין טיפין כו'). וכמו כן דבר הרגיל אצל בני אדם להיכנס לתוך הנהר - כדי לרחוץ במי הנהר.

ובפרט אצל בני ישראל הרי הטבילה - ב"מקוה מים" היא ענין הכי עיקרי בחיי משפחה, ודבר הרגיל - מידי חודש בחדשו, ובמילא, במקום שאין "מקווה" (מכיון שאין "עסקנים" שיתעסקו בבניית מקווה...), צריכות הנשים (ועל דרך זה האנשים הזהירים בטבילת עזרא⁵, או בערב יום הכיפורים⁶) לילך לטבול בנהר⁷.

ומכיון שכן, הרי גם המציאות של "טובע בנהר" היא דבר שבהווה, כאשר האדם הרוחץ בנהר מרגיש לפתע חלישות (מפני שהתייגע בפרנסתו וכיוצא בזה, או אצל הבן חמש למקרא - מפני שהתייגע בלימודו) או כשבאה לפתע רוח חזקה, וכיוצא בזה, שאז עלול לקרות שיהיה במצב של "טובע בנהר" - דבר שבהווה.

סכנה משולבת

אמנם, בדוגמא של "טובע בנהר" כשלעצמה - אי אפשר להמחיש מקרה שבו יש צורך בציווי "לא תעמוד על דם רעך" (שלילת עמידה במקומו), שהרי אין כל סברא ומחשבה להישאר לעמוד, שכן, גם אם אינו יכול לקפוץ לתוך הנהר מפני שחושש שמא יטבע בעצמו, יכול לנסות להצילו על ידי זה שיזרוק לו חבל וכיוצא בזה (וכסיפור מפורש של הצלת משה - שכבר למדו הבן חמש למקרא - "ותרא את התבה... ותשלח את אמתה (ידה, שנשתרבה אמתה אמות הרבה) ותקחה"⁸), ואם כן, מה בא ללמדנו בציווי "לא תעמוד"? פשיטא שלא ישאר לעמוד במקומו, אלא ינסה להצילו!

ולכן, מוסיף רש"י "טובע בנהר וחיה או לסטים באים עליו": דרכו של "טובע בנהר" - שמשתדל ומתייגע ביותר לטפס ולעלות ליבשה, ועל ידי זה נחלש וכו'. ובמילא, כאשר על שפת הנהר עומדת "חיה" - הרי אף שאינה "חיה רעה" (שהרי דיבר הכתוב בהווה), אלא חיה סתם, שבדרך כלל פוחדת להתנפל על בני אדם, וכמפורש בקרא⁹: "ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ", ובפרט בפירוש רש"י שם: אפילו "תינוק בן יומו" - מכל מקום, בראותה אדם הטובע בנהר, יתכן (ורגיל) שתמתין לו ("באים עליו"), ביודעה שתוכל לנצחו בקלות.

ועל דרך זה כאשר על שפת הנהר עומדים "לסטים" - לא "לסטים" שיתנפלו על כל אדם שימצא בקרבתם, דוגמת "חיה רעה" (שהרי דיבר הכתוב בהווה), כי אם, "לסטים" דוגמת "חיה" סתם, שבדרך כלל פוחדים מבני אדם, ורק בראותם אדם הטובע בנהר, אזי "באים עליו", ביודעם שיוכלו לנצחו בקלות.

במקרה כזה - "טובע בנהר וחיה או לסטים באים עליו" - יש סברא ומחשבה להישאר לעמוד:

5. ראה ברכות כב, ב. ב"ק פב, א. רמב"ם הל' ק"ש בסופן. הל' תפלה פ"ד ה"ד.

ש"ע אדה"ז אורח הל' ק"ש רס"ח. ועוד.

6. ש"ע אדה"ז אורח הל' יוהכ"פ סתר"ז ס"א ואילך. וש"נ.

7. על ידי הקפת מפץ וכיוצא בזה. ראה רמב"ם הל' מקוואות פ"ט ה"ג. ש"ע י"ד.

סר"א ס"ב.

8. שמות ב, ה ובפרש"י.

9. נח ט, ב.

כאשר חיה או לסטים עומדים על שפת הנהר וממתינים לטובע בנהר, הרי כשיתקרב מישוהו כדי לנסות להצילו - יש להניח שהחיה או הלסטים יתנקמו בו, שכן, אף על פי שמדובר אודות חיה או לסטים שבדרך כלל לא יתנפלו על בני אדם, מכל מקום, במקרה כזה, כשעומדים וממתינים לטובע בנהר, ואז ינסה מישוהו להצילו כו' - זה יהיה שונה¹⁰.

לא תעמוד על דם רעך

ומכיון שיש חשש סכנה להתקרב להצילו, יש סברא ומחשבה שמותר לו (ואולי גם צריך) להישאר לעמוד, ולא ללכת להצילו, מכיון שאין לו לסכן את עצמו.

הנה על זה נאמר בכתוב "לא תעמוד על דם רעך": כשמדובר אודות "דם רעך" (סכנת מיתה) אסור לך להישאר לעמוד ("לא תעמוד") "לראות במיתתו", כאשר "אתה יכול להצילו", גם אם יש בכך חשש סכנה.

סיפור הילד שהציל

את הסיפור הבא, כתבה בזכרונותיה (ביידיש) אמו של הרבי מליובאוויטש, הרבנית חנה שניאורסון, סיפור שהתרחש עם בנה, הרבי, בהיותו בערך בגיל 9:

"בשנת 1911 (ה'תרע"א) שהיתי עם בני במקום מרפא בחצי-האי קרים, בשם באלאקלאווה. הייתה שם מין מערה שנכנסה אל הים. זרם צר של מים, שזרם כבין שני קירות דרך המקום שבו התחברה המערה אל הים, היה מסוכן מאוד לשחייה, וגם שחיינים גדולים היו נזהרים בו. פעם אחת הייתי באותו חוף ים, שבו נהגנו לבלות את זמננו, ושמעתי אנשים מדברים על ילד הטובע באותו מקום. התקרבתי כדי להביט בנעשה, ואכן הבחנתי במתרחש, ושמעתי את פרטי הדברים ממה שסיפרו לי האנשים שם:

ישנו סוג של סירות קטנות, 'ביידרקה' שמן, המשמשות לשיט של אדם אחד, באמצעות משוט אחד. באותו אירוע שט בסירה כזו ילד, והסירה החלה לטבוע (כפי שתיארתי כבר לעיל, היה זה מקום מסוכן למדי). כשהבחין בכך בני, שחה מייד לעבר הסירה, נכנס לתוכה, תפס את המשוט מידו של הילד, שהיה נתון באפיסת-כוחות וכמעט מחוסר-הכרה, נטל לידי את הובלת הסירה, הוציא אותה מהאזור המסוכן והוביל אותה אל החוף.

הנוסע יצא בשלום, אבל בני - לאחר עבודה כה גדולה וקשה (כך הייתי מגדירה זאת), מתוך מאמץ פיזי ונפשי (שכן כדי לשוט באותו מקום היה צורך באסטרטגיה של ממש, כדי לדעת לאיזה כיוון ניתן לשוט, ובאיזה מקום הסכנה קטנה יותר) - ובכן, בני נחלש, והחל לטבוע, כשהגיע כבר סמוך לחוף. הבחנתי בו שם, תשוש וחיוור להחריד. חפציו היו רטובים. תודה לא-ל, עלה בידינו להביאו משם בשלום".

10. להעיר מהנתפס כשבא במחלת (משפטים כב, א וכפרש"י).

11. דברים יב, כג.

סיפור מעניין מהגמרא בו רואים התייחסות של שני אמוראים גדולים למצב דומה:

מקור 2 תלמוד ירושלמי, מסכת תרומות, דף מ"ז, עמוד א' (בעיבוד חופשי לעברית)

רבי איסי נשפה בספסופה. אמר רבי יונתן: "יכרף המת בסדינו" (- כלומר, אין מה לעשות, הוא בין כך ימות). אמר רבי שמעון בן לקיש: "או שאהרג או שאהרג – אבל אלך ואשחרר אותו בכח". הלך, פיס אותם (- שכנע אותם) והם מסרו אותו לידו. אמר לשוכים, "בואו אל הזקן שלנו (- רבי יוחנן), והוא יתפלל עליכם". באו אל רבי יוחנן. אמר להם, "מה שהיה בלבבכם לעשות לו – יעשה לאותו עם (- ששבה אותו)". הם לא הגיעו עד אפיפסרוס, עד שפבר פלם מתו.

לתלמיד
עמ' 5

לתלמיד
עמ' 6

כני משה

יכרף המת בסדינו. כלומר, שנתיאש הימנו ואין לו אלא להכין לעצמו תכריכי המת. ושמע רבי שמעון בן לקיש ואמר: "או אני אהרג או אני נהרג – אני אלך ואציל אותו בכח", והלך ופיס לאותן הגזלנים והניחיהו ונתנו אותו לידו. ואמר להן: "ותבאו עמי אצל הזקן שלנו – והוא ר' יוחנן – והוא יתפלל עליכם על אשר החזרתם אותו לי". ובאו אצל ר' יוחנן ואמר להן: "מה שהייתם רוצים לעשות עמו, כן יעשה להן ויבא עליהן הכל". וכן הוה, שלא הגיעו למקום אפיפסרוס, עד שנהרגו בלן.

לתלמיד
עמ' 6

קטע אופציונלי:

מי היו רבי יוחנן וריש לקיש?

מסופר שרבי יהודה הנשיא ניבא לרבי יוחנן עתיד מזהיר עוד בהיותו בבטן אימו. הוריו שנפטרו עליו השאירו לו כמה נחלות באזור טבריה כירושה, אולם רבי יוחנן היה מעוניין ללמוד תורה, ולשם כך היה מוכן לנטוש את הכול. הוא אכן מכר את שדותיו כדי שיהיה לו כסף ויוכל ללמוד תורה בשלווה ובנחת.

מסופר במדרש, שפעם הלך ביחד עם תלמידו רבי חייא, ובדרך הצביע על שדה ואמר: "רואה אתה בית שדה זה, שלי היה, ומכרתיו בשביל שביקשתי לעסוק בתורה. הגיעו לבית כרם אמר, רואה אתה בית כרם זה, שלי היה, ומכרתיו בשביל שביקשתי לעסוק בתורה וכו'".

על ריש לקיש, יש אומרים שבצעירותו למד תורה, אלא שמתוך מצבו הדחוק פרש מלימוד תורה, ומכר את עצמו ללודיים (גלדיאטורים המתגוששים בזירה נגד חיות טרף לעיני צופים), ומכך הייתה פרנסתו, ובגלל גופו הבריא הצליח בזה. לבסוף ברח מן הלודיים, עד לרגע ששינה את חייו.

הגמרא מספרת (בבא מציעא פד, א), שיום אחד התרחץ רבי יוחנן בנהר הירדן. ראהו ריש לקיש (שהיה חברו מנוער), וקפץ אחריו אל הנהר. אמר לו רבי יוחנן "חיילך לאורייתא" – "כוחך לתורה!" כלומר, יש לך כל כך הרבה כוח, שיכול אתה לנצל זאת ללימוד תורה.

השיב לו ריש לקיש "שופרך לנשיה" – יפְּיֶיךָ לנשים! רבי יוחנן היה איש יפה תואר מאוד. אמר לו ריש לקיש שיופיו ראוי לנשים.

ענה לעומתו רבי יוחנן: "אם תחזור בך ותתחיל ללמוד תורה, אתן לך את אחותי לאישה, שהיא יפה יותר ממני". הסכים ריש לקיש, ורבי יוחנן לימד אותו מקרא ומשנה, ועשאו גדול בתורה, עד שהגיע כמעט למדרגתו של רבי יוחנן עצמו. הוא למד תורה יומם ולילה, והקדיש לכך את כל חייו. ריש לקיש, היה זה שאמר את מאמר חז"ל המפורסם (ברכות סג, ב): "אין דברי תורה מתקיימין, אלא במי שממית עצמו עליה".

•

אולי יש לומר, שהסיבה שריש לקיש התנדב לסכן את עצמו בשביל רבי אסי, משום שזה היה משהו שביכולתו. הוא הגיע מרקע כזה, ולכן היו לו את הכלים לעזור, מה שאין כן אצל רבי יוחנן.

ואכן, כך נפסק להלכה, שכשמישהו טובע או נמצא בסיכון אחר, אם יש מציל או שוטר באזור, מוטלת עליהם חובה גדולה יותר לסכן את עצמם בשביל הצלתו. ראשית משום שהם מוכשרים לכך, ושנית, משום שכיון שזו פרנסתם, יש להם סיעתא דשמיא גדולה יותר.

אולם בסופו של דבר, הסיכון תלוי במידת חסידותו של האדם.

ואכן, למשל במאורעות שמחת תורה תשפ"ד (ה-7 באוקטובר 2023), היו נהגי אמבולנסים שפחדו להיכנס לשטחי העוטף, ונצמדו להוראות הרשמיות שאין לאמבולנסים להיכנס לשטח לחימה, אך היו נהגי אמבולנסים שחרפו את נפשם ונכנסו לשטחים ששרצו מחבלים והצילו רבים מ ישראל.

(עד כאן קטע אופציונלי)

ומהי ההלכה?

מקור 3 שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חושן משפט, הלכות נזקי גוף ונפש ודיניהם, סעיף ז'

הרואה את חברו טובע בים או לסטים באים עליו ויכול להצילו הוא בעצמו או לשפר אחרים להצילו – חייב לטרוח ולשכר ולהצילו, וחוזר ונפרע ממנו אם יש לו. ואם לאו – לא ימנע, ואם נמנע – עובר על "לא תעמד על דם רעך".

לתלמיד
עמ' 6

כשמדובר על טירחה או תשלום ממון כדי להציל את חברו מסכנה – דבר ברור הוא שהאדם חייב לעשות זאת. השאלה היא מה הדין כשמדובר בסיכון חייו שלו:

ואפילו לפנים בספק סכנה – יש אומרים שצריך כדי להציל את חברו ממיתה ודאית (ויש חולקין בזה). וספק נפשות להקל).

לתלמיד
עמ' 6

הדעה הראשונה שאדמו"ר הזקן מביא היא שיש לקחת את הסיכון. וממשיך ואומר בסוגריים שיש דעה המקילה, ולכן בספק נפשות ניתן להקל.

משיחת שבת פרשת קדושים ה'תשמ"ו
תורת מנחם ה'תשמ"ו חלק ג', עמוד 278 ואילך – מוגה

ג. "הדם הוא הנפש"

<< הרבי

לתלמיד
עמ' 7

ויש להוסיף שהענין של הפצת התורה והיהדות - מודגש בתוכן הפנימי של פירוש רש"י.

ביאור הדברים: כתוב¹¹ "הדם (דם רעך)" - הוא הנפש, וענינו ברוחניות - תורה ומצוותיה, ש"הם חיינו ואורך ימינו"¹².

וזהו הפירוש הפנימי של "לא תעמוד על דם רעך" - יהודי שנמצא במעמד ומצב של סכנת מיתה ("דם רעך") ברוחניות, חס ושלום, יהודי שאיבד את החיות האמיתית, חיות בעניני יהדות, תורה ומצוותיה, בבחינת "עצמות הַיְבָשׁוֹת"¹³.

ומביא רש"י דוגמא לדבר - "כגון טובע בנהר", שכן, הסיבה לכך שהגיע למעמד ומצב של סכנת מיתה, היא - "מים הזידונים"¹⁴, שמתייחס לענינים הבלתי-רצויים שבעולם, אשר, מפני היותו מונח בהם, הגיע סוף כל סוף למצב של "טובע בנהר", רחמנא ליצלן, ויתירה מזה - "טובע בים" (כלשון הרמב"ם והשולחן ערוך), שאז, הסכנה היא גדולה יותר מאשר "טובע בנהר".

ובכן, אודות מצב כזה אומרת התורה: "לא תעמוד על דם רעך", כלומר, כאשר אתה רואה יהודי שנמצא במעמד ומצב של סכנת מיתה רוחנית, רחמנא ליצלן - אסור לך לעמוד "לראות במיתתו", רחמנא ליצלן, מכיון ש"אתה יכול להצילו"... בידך תלוי הדבר להשיב ולהחיות את נפשו - על ידי שתעסוק בהפצת התורה והיהדות!

עצם העובדה שראית - בהשגחה פרטית - יהודי שנמצא במעמד ומצב האמור ("לראות במיתתו"), מהווה הוכחה ש"אתה יכול להצילו", כי אם לא כן, מדוע הראו לך אותו?! לא יתכן שִׁיָּאָו לך אותו אך ורק כדי שתצטער... אלא ודאי בהכרח לומר ש"אתה יכול להצילו", ולכן הראו לך אותו, כדי שתצילנו - על ידי פעולתך בהפצת התורה והיהדות!

יש כאן חידוש נפלא. מובא בחסידות שכשאתה רואה חסרון אצל מישהו אחר זה השגחה פרטית כדי שתדע שזה קיים בדקות גם אצלך. כאן הרבי לוקח את זה לכיוון אחר לגמרי: הראו לך את זה, משום שאתה הוא זה שיכול לעזור לו!

ונוסף לזה, צריכה להיות פעולת ההצלה של "רעך" ללא כל חשבונות כו' - כאשר פעולת ההצלה כרוכה בסיכון עצמי, מפני חיה או לסטים כו'... כלומר, שההתעסקות בהפצת התורה והיהדות צריכה להיות באופן של "לכתחילה אריבער" - [לכתחילה מלמעלה].

עזרה לזולת לא תמיד מגיעה בקלות. לפעמים היא קשה, ולעתים אף כרוכה בסיכון. אומר הרבי, כשם שאדם לוקח סיכון וקופץ לים כדי להציל מישהו שעומד לטבוע, כך גם ברוחניות עליו לקחת סיכון בשביל להציל יהודי שני.

אמנם, מכיון שבכל זאת חושש מפני הסכנה שבדבר - ממשיך הכתוב: "אני ה'", כלומר, הקב"ה הוא

14. תהלים קכד, ה. וראה תו"א ר"פ נח. המשך מים רבים תרל"ז בתחלתו. פה"ה. ועוד.

12. נוסח תפלת ערבית. וראה ס"פ נצבים. האזינו לב, מז.
13. יחזקאל לז, א ואילך. וראה שיחה הג"ל ס"ל ואילך.

בעל הבית האמיתי על ה"נהר", על ה"חיה", או על ה"לסטים", ובמילא, כאשר הולך לקיים את ציווי הקב"ה להציל את רעהו, אין לו לחשוש משום דבר שבעולם!

ועוד ענין בזה - "אני ה'", "נאמן לשלם שכר ונאמן להיפרע": מכיון שישנו את היצר הרע שמנסה לבלבל מעבודה זו - צריכים להודיע לו שהקב"ה "נאמן לשלם שכר", ועל דרך מה שכתוב בפרקי אבות של שבת זו - "ודע לפני מי אתה עמל ומי הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך"¹⁵, "נאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך"¹⁶.

ולפעמים, יש צורך להזכיר ליצר הרע שיש גם "מקל" ... "נאמן להיפרע", שכן, דבר זה ירתיעו מבלבל ולהפריע לעבודתו של יהודי בהצלת רעהו על ידי הפצת התורה והיהדות.

[כאן המקום על מוסר השיעור להדגיש שכל יהודי הוא שליח, וכל משתתפי השיעור הם שלוחים להפיץ יהדות לחבריהם, ידידיהם וכן הלאה, שלא 'יטבעו' מבחינה רוחנית, חלילה].

כל האמור לעיל שייך במיוחד ל"שלוחים" העוסקים בהפצת התורה והיהדות, והפצת המעיינות חוצה, בשליחותו של כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר נשיא דורנו - "שליח עושה שליח", אפילו מאה שלוחים¹⁷ - שעליהם לדעת ולזכור שציווי והוראת נשיא דורנו לעסוק בהפצת התורה והיהדות אינה בבחינת "הידור מצוה", כי אם, פיקוח נפש ממש, שכן, נשיא דורנו עומד ומכריז: "לא תעמוד על דם רעך" ... "אתה יכול להצילו"...

ומכיון שכן, יש להוסיף ביתר שאת וביתר עוז במילוי השליחות של נשיא דורנו - לעסוק בהפצת התורה והיהדות והפצת המעיינות חוצה, וכאמור, באופן של "לכתחילה אריבער" - [לכתחילה מלמעלה].

משיחת שבת פרשת קדושים ה'תשמ"ו
תורת מנחם ה'תשמ"ו, חלק ג', עמוד 259 ואילך - בלתי מוגה.

נקודות מפתח

- נאמר בפרשתנו "לא תעמד על-דם רעך", ורש"י מסביר שמדובר בטובע בנהר, מוקף בחיות טרף או רוצחים, וציווי התורה הוא שחובה להציל את הטובע.
- הרבי מסביר, שהפסוק לא בא להורות לנו שיש להציל יהודי אחר מסכנת מוות - אין בכך חידוש, הדבר ידוע עוד מפסוקים קדומים יותר. אלא מדובר בסיטואציה בה המציל צריך להעמיד בסכנה את חייו כדי להציל את הטובע.
- ולכן מביא על כך רש"י דוגמה מוחשית: אדם שטובע בנהר, ובנוסף, על שפת הנהר נמצאת חיה או ליסטים שרוצים לנצל את חולשת הטובע כדי לפגוע בו. ולכן עלולים לפגוע במי שינסה להיחלץ לעזרתו.
- מורה התורה שכאשר קיימת אפשרות להציל את הטובע, אסור לעמוד מהצד, ויש להצילו, גם במחיר סיכון עצמי.

17. ראה שיחת ליל שמח"ת ש.ז. ס"ט (התועדויות ח"א ע' 342). וש"נ.

15. פ"ב מ"ד.

16. שם מט"ז.

- **לתלמיד עמ' 8** משמעות הפסוק במובן הרוחני: כאשר יהודי נמצא במצב סכנה רוחנית, חובה להציל את חייו, גם במחיר של סיכון הרוחניות העצמית של המציל.

צידה לדרך

לתלמיד עמ' 8 כאשר אנו נתקלים ביהודי הזקוק לסיוע רוחני – ולדוגמה, לצידנו בבית הכנסת יושב אדם שזקוק להכוונה בסידור התפילה, עלינו להעניק את העזרה בלב שלם, גם אם הדבר יגרום להפרעה או בלבול בתפילה האישית שלנו. זו שליחותו של הקב"ה אלינו, והוא מתענג ממעשים כאלה של התמסרות לזולת.

לתלמיד עמ' 9